

ДІЯЛЬНІСТЬ Я.П.РЯППО В ДЕРЖАВНОМУ АПАРАТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УСРР У 1920-ті РОКИ

У статті розглядаються основні етапи та напрями діяльності Я.П.Ряппо на посаді заступника народного комісара освіти УСРР, його внесок у становлення та розвиток радянської системи освіти у 1920-ті роки.

Ключові слова: радянська влада, система освіти, Народний комісаріат освіти УСРР, реформа освіти, професійна освіта.

В статье рассматриваются основные этапы и направления деятельности Я.П.Ряппо в должности заместителя народного комиссара образования УССР, его вклад в становление и развитие советской системы образования в 1920-е годы.

Ключевые слова: советская власть, система образования, Народный комиссариат образования УССР, реформа образования, профессиональное образование.

The article outlines the main stages and activities of Ya.P.Ryappo as Deputy National Commissioner of Education USSR, its contribution to the establishment and development of the Soviet educational system in the 1920s.

Key words: the Soviet government, the educational system, USSR People's Commissariat of Education, educational reform, professional education.

Постановка проблеми. Стрімка глобалізація економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють потребу в її випереджувальному характері.

Серед просвітників, українських громадських діячів в освітній галузі вирізняється реформаторською ініціативою Я.П.Ряппо, який показав приклад раціонального поєднання традицій народного виховання й об'єктивних вимог суспільства та державних органів влади до розробки системи освіти на посаді заступника народного комісаріату освіти УСРР у 1921-1928 рр.

Ян Петрович Ряппо – відомий український педагог, вчений, громадський та політичний діяч, заступник народного комісаріату освіти України, один із засновників системи народної освіти УСРР, прибічник концепції монотехнічної освіти, перший історик української школи та педагогіки.

Аналіз актуальних досліджень. Сучасні українські історики приділяють значну увагу проблемам формування радянської системи освіти в радянській Україні, відзначаючи роль у цьому процесі.

У монографії В.В.Липинського [2] розглядається процес становлення та розвитку єдиного освітнього комплексу в Україні у 20-ті роки. Розкривається роль Я.П.Ряппо у створенні нової концепції та схеми розвитку радянської системи освіти: середньої, вищої, професійної. М.Виговський [1] висвітлює основні етапи життя Я.П.Ряппо та напрями його діяльності у Народному комісаріаті освіти. Особлива увага приділяється реформуванню системи освіти в Україні, створенню нової схеми освіти, яка мала значні відмінності у порівнянні з російською схемою. Важливе значення має монографія І.Л.Лікарчука [3], присвячена міністрам освіти України. Автор постійно звертається до характеристики окремих важливих моментів праці Я.П.Ряппо в апараті комісаріату та його участі у створенні радянської моделі освіти в Україні.

Мета статті полягає в тому, щоб спираючись на доробок попередників та опубліковані джерела, висвітлити основні напрями діяльності Я.П.Ряппо на посаді заступника народного комісара освіти УСРР, визначити його роль у створенні радянської системи освіти.

Виклад основного матеріалу. На долю Я.П.Ряппо випала не лише теоретична розробка, обстоювання на всіх рівнях, а й практичне втілення українського варіанту освітньої системи. Якщо врахувати, що за цей час змінилося чотири наркоми, то стане зрозуміло, що основний тягар саме практичної організаторської діяльності лежав на його плечах.

Він є співавтором або автором майже всіх значних документів українського Наркомосу. Як заступник наркома освіти України, голова Головпрофосу (Головного управління професійної освіти), Наукметодкому (Науково-методичного комітету при Наркомосі) та Упрнауки (Управління науковими установами в Україні) Ян Петрович мав безпосередній стосунок до створення нової системи освіти, до розроблення майже всіх значущих освітніх документів.

За роки роботи в Народному комісаріаті освіти, а він упродовж 20-х рр. був незмінним заступником чотирьох наркомів освіти – В.П.Затонського, Г.Ф.Гринька, О.Л.Томського, М.О.Скрипника, вирізнявся реформаторською ініціативою, регіональною позицією при вирішенні суперечливих питань освіти, науки, культури .

Діяльність Ряппо на посаді заступника наркома освіти припадає на роки НЕПу від січня 1921 року до березня 1928 року, які вирізняються відносною економічною лібералізацією суспільного життя, здійсненням українізації освіти та її неухильною радянізацією [1, с.79, 81].

Він виокремив три етапи реорганізації системи освіти: 1917-1920 (руйнація школи), 1920-1922 (революційна ломка організаційних форм старої та проголошення нової системи освіти), 1922-1923 (зміцнення системи радянської вищої школи).

У вересні 1921 року, коли почали лише запроваджувати організаційно – господарські принципи НЕПу, заступник наркома освіти вже звітував про фактичне завершення реформи освіти: для підвищення кваліфікації працівників освіти діяли трирічні, однорічні, шести – і тримісячні курси, 44 колишні учительські семінарії перелаштували у вищі трирічні педагогічні курси, а університети – в інститути народної освіти.

Останні мали три організаційні форми: інститути соціального виховання, інститут професійної освіти (готував керівників та викладачів для профшколи та технікумів), інститут політосвіти (виховував політпрацівників для організаційної роботи та агітпропаганди).

У 1922 році Ряппо виголосив промову на Всеукраїнській конференції з індустріально-технічної освіти, яка висвітлювала її концептуальні та організаційно-функціональні риси в УСРР, основу яких становила профшкола, а на сесії ВУЦВК шостого скликання запропонував кодекс законів про народну освіту.

Саме Кодексом про народну освіту УСРР (1922) він, як автор, закріпив позиції професійної освіти й соціального виховання на період 1921-1928 рр. [2, с.30-31].

Нова система освіти мала вирішувати проблему дитячої безпритульності, навчання і виховання дітей з матеріально незабезпечених сімей, розв'язувати питання забезпечення народного господарства кваліфікованою робочою силою.

Я.П.Ряппо розробив нову систему освіти, яка значно відрізнялася від освітньої системи РСФРР. Організація виховання дитячого населення виглядає як єдине соціальне виховання в різних організаційних формах (школа, дитячий садок, дитбудинок).

Головоцвих УСРР охоплює вік від 4 до 15 років, включно. Підлітки від 15 до 17 років належать до профосу. Школа соцвиху - семилітка на два концерни. Профшкола будується на знаннях семилітки, продовжується два роки і є завершення повної початкової освіти. Технікум УСРР будується над профшколою, в обсязі знань семилітки плюс профшкола. Університети ліквідовані, а побудовані єдині інститути в галузях народного господарства та культбудівництва (синтез спеціальних та загальноосвітніх знань). Вся увага звернена на трудову наступність, на засвоєння кваліфікації.

Основні початки освіти побудовані за принципами, на підставі яких республіки будують республіканську освітню справу самостійно, не потребуючи союзного освітнього органу. В УСРР під «робітничою освітою» розуміють ті навчальні установи, де вчаться робітничі підлітки, юнаки та дорослі робітники, що працюють на виробництвах, а саме: робітничі курси, школа робітничої молоді, вечірні робітничі технікуми та вечірні робітфаки.

Професійна освіта, що передбачала підготовку спеціалістів для окремих галузей діяльності, розподілялася відповідно на індустріальну, агрономічну, соціально-економічну, медичну, педагогічну та ін. [3, с.136-138].

Головний реформатор освіти в Україні, а ним однозначно був Ряппо, вважав реформу незавершеною, такою, що торкнулася лише організаційної схеми і вимагала наповнення новим змістом, удосконаленням методів та виховання, соціального забезпечення педагогів. Він залишив довгу низку праць з питань реформи освіти, які становлять унікальну базу джерел тому що у них зосереджена вичерпна інформація про особливості становлення радянської освітньої галузі [4; 5].

Висновки. Таким чином, протягом перебування на посаді заступника народного комісарі УСРР Я.П.Ряппо здійснив велику роботу у справі формування апарату Наркомосу освіти УСРР. Він брав активну участь у розробці та реалізації української моделі освіти, яка мала розбіжності з реформою системи народної освіти РСФРР.

Перспективами подальших досліджень є поглиблення окремих напрямів діяльності Я.П.Ряппо в державному апараті управління освітою в УСРР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виговський М. Ян Ряппо: Реформатор системи освіти в Україні 1920-х років / М.Виговський // Пам'ять століть. – 2004.- №2. – С.79-88.
2. Липинський В.В. Становлення і розвиток нової освіти в УСРР у 20-ті роки / В.В.Липинський. – Донецьк:РВА ДонДТУ, 2000. – 247с.

3. Лікарчук І.Л. Міністри освіти України: В 2-х т.- Т.1 (1917-1943рр.) / І.Л.Лікарчук. – К.:Видавець Ешке О.М., 2002. – 328 с.
4. Ряппо Я.П. Реформа высшей школы на Украине в годы революции (1920-1924): Сборник статей и докладов / Я.П.Ряппо. – Х.: Госиздат, 1925. –145с.
5. Ряппо Я.П. Система народної освіти на Україні. Соціяльне виховання, професійна освіта й наука. / Я.П. Ряппо. – Х.: Держвидав, 1927. – 141 с.
6. Ряппо Я.П. Радянська професійна школа, її місце і значення у системі освіти і у нашому народному господарстві / Я.П.Ряппо. – Х., 1926. – 96 с.